

Bular agzalanok

Category: Kitapcy, Publisistika

написано kitapcy | 23 январа, 2025

Bular agzalanok BULAR AGZALANOK

Kyn günlerden geçýäris, jigerimiz paralanýar.

Janypkeş halas ediji toparlarymyzyň adatdan daşary edýän işlerine tüýs ýürekden buýsanýarys.

Häzirem mugjyzalara garaşýarys...

Ýer titreme ýaly agyr heläkçiligiň ortasyndaky ogry-jümrülere haýran galmak bilen syn edýäris.

Eýse, biz näçe kişi?

Izmir ýer titremesi sosial mediýanyň ünsünden bireýýäm düşdi, çünki: millionlaryň ünsi futboldyr beýleki zatlara sowuldy...

Fransuz sosiology Žan Bodriýýar bu ýagdaýa – mediýatikleşen medeniýete degişli şu mysaly berdi:

“Kişi teleýaýlymda Sudandaky içki gapma-garşylyklara haýsydyr bir hajathana kagyzyňyň mahabaty bilen birlikde şol bir perwaýsyzlykda tomaşa edip bilýär. Ol telewizory öçürenenden soň Sudandaky uruşlar dowam edýänem bolsa, onuň üçin gutardy hasap. Ine, şahsyň başdan geçirýän bu ewolýusiýasy simulýasion ewolýusiýadyr. Hemme zat şekillerden ybarat we jansyzdyr...”

Hawa... adam pidalaryna getiren ýer titremeleri nädip şeýle çalt unudyp bolýarka?

Gaty uzaga gidip durjak däl:

2003-nji ýylda Bingölde 176, 2004-nji ýylda Dogubeyazitde 17, 2010-njy ýylda Elazigde 51, 2011-njy ýylda Wanda 644 adamyň ölen ýer titremeleri. Bu ýyl bolsa ýene 41 adamyň ömür tanapynyň üzülen Elazig ýer titremesi...

Bary-ýogy birnäçe sagatlyk gynanç bildirensiräp, soňam hiç zat bolmadyk ýaly gündelik durmuşymyza nädip dowam edip bilýäriskä?

Çak etmek kyn däl: Izmir ýer titremesi-de ýatdan çykarylar.

Ýene ýer titremeler bolar, ýene şuna meňzeş dilujy gynançlar bildirilensoň, ýene hakydalarydan sylýnar gider.

Bu göýdük girdap – häzirki ykdysady, sosial we medeni sferada aýlanar-dolanar durar... Tä düýp mesele bilen ýüzbe-ýüz bolýançak!

Mesele şundan ybarat:

• **ÝER TITREMÄNIŇ BIR TARAPY**

1843-nji ýyl. Karl Marks täze çepçi gazetiniň baş redaktorlarynyň biri bolup Pariže göçdi. Onuň 1844-nji ýylyň aprel-awgust aýlarynda zamanabap industriýalaşmagyň döreden ýagdaýlaryny analizleýän makalalary “1844-nji ýylyň golýazmalary” atly kitapda jemlendi. Kitabyň özeninde “saýrylaşma” düşünjesi işlenýärdi.

Saýrylaşma – adamyň özi we daşarky dünýä bilen gatnaşyk biçüwi... Adamy başga bir adamdán, başga jemgyýetden uzaklaşdyrýan, başgalara-jemgyýete saýrylaşdyrýan jemgyýeti öwreniş ylmynyň teoriýasy...

Saýrylaşma – şahsyň has öňden gyzyklanýan zatlaryna, dost-doganlyk gatnaşygyny saklaýan adamlara-jemgyýete garşy biperwaý galma, sowuk-sala bolma, gyzyklanmazlyk, hatda bizar bolma ýa-da seňrigiňi ýygirma manysyny berýän düşünje...

Saýrylaşma – kişiniň başgasy bilen ýa-da ony gurşap alan jemgyýet bilen görnetin bähbitçil garaýyşda guran dereksiz gatnaşyk terzi!

Diňe özüni bilmäge werziş eden kişi dünýäni diňe öz dünýäsidir öýdýär. Özi ýa-da ýakyn hossarlary hasrat çekmeýän bolsa, başgalaryň hasratyna pisint etmän öz durmuşyna-werziş edinen gylyklaryna aňsatlyk bilen dowam edip bilýär...

Marksyň pikiriçe, bu – adamyň we jemgyýetiniň çüýremeginden başga zat däldi. Munuň sebäbi bolsa, kapitalizmdi.

Kapitalizm adamyň hyýaly bähbidini-işdäsini gylawlandyryp, barypýatan **egosantriste** öwürýärdi.

Kapitalizm – kişini egosantristleşdirip, daşarky dünýä we gatnaşyklara perwaýsyz garatdyrýardy.

Ýagny... tebigatyň nobatdaky her weýrançylykly adatdan daşary hadysasynda “Heý, sapak alynanokmyka?” diýip, müňlerçe gezek tankydy bellik etsegem, şuňa meňzeş ýagdaýy başdan geçirmäge dowam ederis.

Hawa, düýp kökünde ýatan asyl mesele bilen ýüzbe-ýüz bolýançak!

• **ÝER TITREMESINIŇ BAŞGA BIR TARAPY**

K.Marks düşünje durmuşyna täze adalgalaryň ýene birini girizdi: **metafetişizm**!

Kapitalizm baýlygy “çokunarlyk” derejede azgynlyk ýagdaýyna getirdi.

Kapitalizm – adamy meta, ýagny mal-mülke, baýlyga çokunýan «butparaza» öwürdi.

Nemes akyldary Maks Horkhaýmer şeýle diýdi:

“Adamyň emlägiň üstünde häkimiýet gurma meýli näçe güýçli boldugyça, emlägiň hem onuň üstündäki basyşy şonça agyr bolýar we adam – hakyky şahsy aýratynlyklardanam şonça daşlaşýar, oý-pikiri gitdigiçe biçüwleýin akyl awtomatyna öwrülýär...”

Hawa, kapitalizm mülkiýeti adamlaryň özara gatnaşyklarynda jemgyýetçilik statusynyň simwolyna öwürdi.

Zol-zol “has... has...” diýýän, mahabat bilen ş.m. dolandyrylýan sarp edijilik medeniýeti kişini “akyl awtomatyna” öwürdi: “Näme eýelik edýän bolsaň, şolsuň!”

Lýuks raýondaky binanyň gurluşyk serişdelerini, ýerleşýän ýerini kim aklyna-oýuna getirip bilerkä: çünki öý däl-de, status alynýar...

Belli bir obýekte-statusa garaşly edilip goýlan kişi binanyň ýerleşýän ýerine pisint edermi?

A peýda gazanmagyň ugrundaky postawşikler? Ýa-da syýasaty pul gazanmagyň çeşmesine öween ýerlerdäki ýa-da merkezi syýasat

düşünjesi muña gararmy?

Ýurdumyzdaky ugur-utgasyz kapitalizm gynançly kartinany hasam ulaldýar.

Ýer titremäni hut şu taraplardanam ara alyp maslahatlaşmaga borçludyr. Düýp mesele – aň-düşünje dünýäsindäki jaýryk atmalarda...

Harabanyň astynda millionlarça adam halas edilmegine garaşýar! Kişini saýrylaşdyrýan, zadyň-emlägiň ýesirine öwürýän düzgüne düýpli tankydy bellikler edilmese, bu ahy-nalany hasam köp eşderis: “Töwerekde dadymyza ýetjek hiç kim ýokmy?”

Soner ÝALÇYN.

«SÖZCÜ» gazeti, 04.11.2020 ý.

Terjime eden: Guwanç MÄMILIÝEW. Publisistika